

TŰZHELYEDET SEPERD BÉ

*Este jó, szürkül bé, tűzhelyedet seperd bé,
Mert nem tudod, ki jön bé, egy szép legény döndül bé.*

**Mit jelent:
háztűznézőbe
megy?**

Bizony megnézte a legény, hogy tiszta-e a tűzhely. De nemcsak az eladó lányok, hanem a régi magyar faluban minden rendes háznál összeseperték a hamut, a szemetet a napi munka végeztével. Tiszták voltak és rendezettek kívül-belül, bár ez a tisztaság nehezen hasonlítható össze korunk porszívós, mosógépes, zuhanyozós, százféle tisztítószerrel és piperecikktől illatozó tisztaságával.

Amiről Húsvét-váró márciusi és majd az áprilisi mesém szól, őseink takarítási, tisztálkodási szokásai nem hozhatók vissza mai életünkbe, mégis tanulságosak, mert természetesek, egészségesek és környezetkímélők voltak.

Tudom én, hogy lassúbb és fáradtságosabb kézzel, házi eszközökkel, szereklal tisztaságot teremteni, de a természet segítségért kiált: elpusztítjuk földünket, jövőnket, ha „könnyen, gyorsan” jelszóval tonnaszám fogyasztjuk a vegyszereket, a műanyag edényt, csomagolóanyagot, a papírzsebkendőt, az eldobható pelenkát.

Olvasd csak, hogyan sikáltak tisztára Húsvét előtt a hajdani asszonyok házat, ruhát, testet-lelket. Tanulj tőlük, talán egyszer még hasznát veszed.

Mekkora cirkusz ma a meszelés, és milyen ritkán szánjuk rá magunkat! A régiek évente kétszer is meszeltek. Az asszonyok, lányok Húsvét előtt és az őszi betakarítás végeztével mindent kihordtak a házból. A bútort lemosták, esetleg újrafestették, s míg minden szellőzött, a vályogfalak tapasztását agyaggal kijavították, majd oltott mésszel, szőrből, tippanfűből házilag készített meszelővel kívül-belül hófehérre meszelték, vagy még régebben híg, agyagos sárral újramázolták. Ezzel tisztították, fertőtlenítették, szépítették. Igaz, nekik a miénknél kisebb házuk, kevesebb bútork, holmijuk és nagyobb családjuk, tehát több dolgos asszonykezüik volt.

Fiúk, jártatok már *csüördögölőt*? A székely férfitánc eredetileg az új ház, a csűr frissen hordott földjének simára, keményre taposását, döngölését jelentette. Más vidékeken *taposóbál*, *dürüzgölő*, *dübögő*, *tapodó* volt a neve. „Feltörölöm a földet” – mondjuk ma is, pedig deszka, csempe, parkett a padlónk, de nyelvünk őrzi még a földes szobák, konyhák emlékét. A meszelés után ezeket is felásták, döngölték, pelyvás, lótrágyás sárral megtapasztották, és trágyalé vagy sovány tej és híg agyag keverékével felmázolták.

Sepertem eleget, sej, haj, seperje már más is... A ház földjét naponta, az udvar, az utcát szombatoként separték tisztára az asszonyok. Seprés után nyáron vizet, télen homokot hintettek a földre szép mintásan (vizes nyolcas, vízvirág, homokrózsa, homokhullám). Ne szörnyülködj, és ne szaladj a porszívóért, mert ez a gondozottság jele volt, frissített, portalanított, a cipőről lehulló sarat is könnyebb volt a homokkal együtt felseperni.

Nincsen fája, sem hamuja, hogy az ingem megszapulja... Dédanyáink fa mosóteknőben, kézzel és hullámos felületű dörzsölővel, háziszappannal mostak. A szappant Húsvét előtt főzték nagy üstben az egész télen át gyűjtött hulladék zsírból, faggyúból és lúgból, azaz sziksó (szóda), hamu és mész keverékéből. A lúg tetejére kicsapódott folyékony szappant farekeszekbe merték, a mestergerendán jól kiszáritották. De ez már „modern” mosásnak számított. Régesrég lúgozták, párolták, szapulták a szennyest. (Dörzsölni nem is lehetett volna a vízben elnehezülő gyapjúszőttest, keménnyé váló vászonneműt.) A ruhát nedvesen lúgzókádba (szapusajtárba) rakták, a tetejére durva szövésű vászonba, lazsnakba hamut tettek, és forró vízzel leöntötték. A lúg átjárta a ruhát, s a kád alján levő lyukon keresztül egy dézsába folyt. Ezt ismét felforrósították, s a hamura öntötték. Így ment ez egész napon át.

Hihetetlennek tűnik a hővel, lúggal való tisztítás még ősibb módja: a vásznat nedvesen fahamuba forgatták, majd szalmába takarva napokra a trágyadomb meleg belsejébe ásták, vagy teknőben forró kemencébe tolták.

A lúgos szapulás után a vízparton kövön, deszkán, mosószéken sulyokkal addig csapkodták, és mártogatták tiszta vízbe a ruhát, míg a szürke lé ki nem tisztult belőle.

A mosáshoz számos hiedelem fűződött. Ünnepnapokon és pénteken tilos volt mosni.

Ne hidd, hogy a szénvasaló ősi munkaeszköz. Régen nem vasalták, hanem mángorolták a vásznat: nyújtófára tekerték, és bordás, nyeles falappal, a mángorlóval görgették, hogy simuljon. A művészien kifaragott sulykot, mángorlót jegyajándékként adta mátkájának a legény.

**Kisleány szoknyája térdig föl van hajtva, Mivelhogy ruhákat mos a friss patakba'.
Ki ez a kisleány, ki írta az elbeszélő költeményt, és mi a címe?**

Vajon összefügg-e súly és sulyok szavunk jelentése? Mire mondják: elveti a sulykot?

Húsvét szombatjára frissen, tisztán ragyogott a ház, az udvar, az ing és a kötény, estére megsült a bárány, a kenyér, a kalács, megfőtt a sonka, a hagymahéjas pirostojás. Már csak a mosakodás maradt hátra, hogy tiszta arccal, szívvel köszönthesse gyermek és felnőtt a feltámadt Megváltót. Áprilisban folytatom mesémet.

Zsigmond Emese

Decemberi megfejtések: 1. orsó, 2. gereben, fésű, léhelő, vasecset, 3. motolla, fonalgombolyító, tekerőlevél, 4. rokka, fonókerék, csüllő, 5. guzsaly, 6. tiloló, tiló, téplő, kendertörő.
Nyertesek: Kécz Tímea, Szatmárnémeti; Ferenczi Katalin, Gyergyószentmiklós; a szatmárnémeti V. Lucaciu Iskola IV. C osztálya.